

Н. И. Костомаров

**Гетьмановане Ивана
Выговского и Юрия
Хмельницкого**

**Москва
«Книга по Требованию»**

УДК 304
ББК 60.5
Н11

Н11 **Н. И. Костомаров**
Гетьмановане Ивана Выговского и Юрия Хмельницкого / Н. И. Костомаров –
М.: Книга по Требованию, 2014. – 238 с.

ISBN 978-5-4241-7681-4

Гетьмановане Ивана Выговского и Юрия Хмельницкого.

ISBN 978-5-4241-7681-4

© Издание на русском языке, оформление
«YOYO Media», 2014

© Издание на русском языке, оцифровка,
«Книга по Требованию», 2014

Эта книга является репринтом оригинала, который мы создали специально для Вас, используя запатентованные технологии производства репринтных книг и печати по требованию.

Сначала мы отсканировали каждую страницу оригинала этой редкой книги на профессиональном оборудовании. Затем с помощью специально разработанных программ мы произвели очистку изображения от пятен, клякс, перегибов и попытались отбелить и выровнять каждую страницу книги. К сожалению, некоторые страницы нельзя вернуть в изначальное состояние, и если их было трудно читать в оригинале, то даже при цифровой реставрации их невозможно улучшить.

Разумеется, автоматизированная программная обработка репринтных книг – не самое лучшее решение для восстановления текста в его первоизданном виде, однако, наша цель – вернуть читателю точную копию книги, которой может быть несколько веков.

Поэтому мы предупреждаем о возможных погрешностях восстановленного репринтного издания. В издании могут отсутствовать одна или несколько страниц текста, могут встретиться невыводимые пятна и кляксы, надписи на полях или подчеркивания в тексте, нечитаемые фрагменты текста или загибы страниц. Покупать или не покупать подобные издания – решать Вам, мы же делаем все возможное, чтобы редкие и ценные книги, еще недавно утраченные и несправедливо забытые, вновь стали доступными для всех читателей.

Серия Книжный Ренессанс

www.samizday.ru/reprint

ГЕТЬМАНОВАНЄ ВЬГОВСКОГО *):

I.

Дня 27. липня 1657 р., гетьманъ Богданъ Хмельницкій померъ. Перешла ладу громадского, що вбнъ учинивъ, лишилася не скбищеною; справи, що почалися за его часу, були не влагоджені. Украина, розъєднавшись съ Польщею, не стала ще зъ Москвою однимъ тѣломъ и, збстаючись окрбиною, мусила збставатися на розраду сусѣдамъ, котрі бажали пдгорнути еъ пдъ себе. Въ украиньского народу й трохи не було політичного досвѣду, що бъ выграти свою справу въ исторіи и на своєнародній основѣ спорудити доладне громадянське тѣло. За тодѣшнихъ обставинъ, уже въ самому истнованю козацтва були причини внутрѣшнёго безладя, що мусило зруйнувати недокбичену політичну будовлю, не оперту на розумній пдставы. Украинну вызволивъ увесь нарбдъ; за часу боротьбы съ Польщею всѣ Украинцѣ були рѣвными козаками; скоро жъ боротьба втихомирилась, нарбдъ подѣлено на козакѣвъ та на посполитыхъ; перші повинні були збройно вартувати нового ладу; другі, зновъ узятися за свою щоденну громадянську та хлѣборобську працу. Се було неминуче. Тѣлько жъ першихъ ждали права та привилеѣ; вони сподѣвалися стати упривилеѣванимъ станомъ; а въ останнихъ становище було не вызначене и жаднымъ правомъ не забезпечене; на ихъ долю не тѣлько

---

*) Жерела: акты зъ архивѣвъ Міністерствъ „Иностранныхъ дѣлъ“ та „Юстиціи“, надруковані авторомъ у „Актахъ южной и западной Россіи“, выд. Археографічною комісією; рукописні сучасні польскі листы та акты, що бережуться въ Императорскій Публичной Бібліотецѣ; писаня: Коховского *Annalium climacteres*, *Historya panowania Jana Kazimierza*, Рудавского *Historia ab excessu Vladislai IV*; „Собраніе государственныхъ грамотъ и договоровъ“; „Полное собраніе законовъ т. I“; украиньскій лѣтописи: Самовидца, Грабянки, Величка та другі безъ назвы.

припали всі вбдутки, вбдъ котрыхъ вблнй були козакн, та нмъ ще, бачитсь, судилося дбзнати й козацкогo свавольства; цблсьенскй села, де жили посполитй, вбддано козацкимъ старшинамъ яко ранговй масткн; черезъ якй часъ сй масткн поставали бъ схожй на польскй староства. Посполитй довго не могли забути, що козакн були те саме, що й вони, та й собй те жь бажали теперъ козаками бути, й довго не було певнон межь мбжь двома станами: при першбй нагодб посполитй заразъ бралися до зброй й узывали себе козаками, а законно признанй козакн попадали вь поспблство. Отымъ-то, вь другбй половинб XVII. в., не вважаючи на козацкй реестры, на Украинб козакомъ було всяке, вь кого була сила та хбтъ; й отакй порываня до козацтва усей масы украиньского люду спинявъ другй напругомъ, обмежувати козацкй станъ цблньнымъ та вызначенымъ числомъ лейстровыхъ.

Такъ було геть до Богдана Хмельницкого, коли урядъ польскй все хотбвъ, що бъ козакн були вбйсковымъ станомъ обмежованымъ певною лбчбою, а нарбдъ увесь намагався повернутись у козацтво, то бъ то бути вблньнымъ, бо й слово козакъ було синонимомъ слова воля. На закликн Хмельницкого одбзався нарбдъ у своихъ порываняхъ, всб хотбли бути козаками, всб йшли битися зь Поляками, котрй до того часу не давали козацтву ширитись. Отже тблько сорокъ тысячъ зь усего повсталого люду придбало собй козацке званя, решта мусила его стратити. Черезъ опозицйю посблства, що було выключенымъ зь козацтва, не було спокою на Украинб за все гетьманьство Хмельницкого; ся реакцйя ще выразнбйше вызначилася пбсля его смерти.

Окрбмъ того, вь самому козацкому станб вчинився роздбй: збъявились козакн значнй; до нихъ належала старшина тодбшня та выслуженй (бунчуковй товаришб), шляхтичб, що пристали до козаковъ, вь загалб дуки-козакн; противъ нихъ були козакн простб, котрыхъ значнй величали козацкою черню та котрй пбдъ якй часъ радй були перешкоджувати значнымъ повьшатиць. Нарештб, самбй значнй, що були зь нешляхетства, бажали порбвнятися зь тыми, що мали таке званя. Вплывъ значныхъ побблшався вбдповбдно тому, якъ дужшала гетьманьска власть. За останнй роки Хмельницкого, власть гетьманьска, хочъ й залежала вбдъ радн, та вбнъ, маючи собй

вдѣ усѣхъ шанобу, часто робивъ безъ рады й зъ свои волю настановлявъ старшину; а що менше власть гетьманьску спичняла народна рада, то деспотичнѣйшою ставала власть полковникѣвъ та сотникѣвъ, то все дужшавъ впливъ ихъ на громадскій справы. На радѣ почала верховодити старшина; часто и вся рада складала ся зъ самои старшины та значныхъ. Такий порядокъ наплонивъ силу незадоволеныхъ: вони тѣкали на Запороже; туды ховалися й тѣ посполитѣ, що не хотѣли мовчки приймати наругу та дивитися, якъ идуть въ гору козаки; тымъ-то у Запорожцѣвъ вчинився тодѣ антагонизмъ зъ городовимъ козацтвомъ, якъ звали вони Гетьманщину. Запорожцѣ не хотѣли коритися гетьманови. Але думка про те, що бѣ вдмежувати Запороже, просторыми степами зъ обохъ бокѣвъ Днѣпра, тодѣ ще не зовсѣмъ могла розвинути ся, бо ще иснувавъ звязокъ зъ Украниною; той звязокъ бувъ черезъ тѣ ватаги приходцѣвъ, незадоволеныхъ ладомъ на Гетьманщинѣ. Запорожцѣ, почитаючи себе красною козацтва, величалися ще й черезъ те, що не городові козаки, а вони першій обрали Богдана Хмельницького; що вѣйна, котра вызволила Руску Землю съ пѣдъ польскои кормиги, почалася зъ Запорожа. Тымъ-то, правили Запорожцѣ, що й теперъ не городове, а низове козацтво мусить бѣльшь за всѣхъ порядкувати на Украинѣ; що нѣ гетьмана обирати, нѣ другомъ якомъ иншомъ политичнои справы не можна починати безъ воли Сѣчи. Запороска чернь самохѣтъ обирала й скидала свою старшину. Такий ладъ вони, мабуть, хотѣли завести й по всѣй Украинѣ; а се було до впадоби простымъ козакамъ та посипльству, що бажали рѣвности, а черезъ те Запороже вабило до себе простыхъ козацѣвъ та посипльство, й усякимъ заходамъ, що починали Запорожцѣ, пощастило бѣ у масы украиньского люду. А про те и зъ громадского устрою Запорожа и зъ незадоволеня козацкою черню та посполитыхъ супроти значныхъ, не могло вийти нового ладу громадского. Знищуване власти значныхъ кбичалось звичайно тѣлькю замѣною однихъ людей на другихъ, котрѣ й собѣ почали удавати зъ себе значныхъ. Коженъ урядникъ обраний зъ простыхъ козацѣвъ, стававъ значнымъ и обурювавъ на себе чернь; его скидували, обирали другого, а той точнѣсенько, якъ и першій, заразъ значѣвъ и чернь такъ само була нимъ не задоволена. Та й самыхъ значныхъ не еднали однаковѣ замѣры и бажаня, бо коженъ найбѣльшь уганявъ за

своею власною користою, оденъ пѣдкопувавса пѣдъ другого й самъ туды падавъ; коженъ хотѣвъ другого зѣпхнути, потоптати та самъ дѣзнававъ такихъ самыхъ заходѣвъ вѣдъ своихъ товаришѣвъ.

У вѣдноснахъ до сусѣднихъ державъ, пѣсля смерти Богдана Хмельницкого, на Украинѣ були двѣ политичнѣ партіи. До першої належала бѣльша частина старшины значныхъ, въ загалѣ декѣлька людей, що набралися въ Польшѣ разомъ зъ освѣтою и польскихъ политичныхъ думокъ. Нарештѣ до сєи партіи належала шляхта руской вѣры, що пристала до козаковъ, хто зъ за вѣры, а хто, що бѣ не втеряти своихъ маєткѣвъ за часѣвъ козацкого руху. Вони повстали на Польшу не черезъ те, що имъ не подобавса польскѣй политичный ладъ, а черезъ те, що пѣдъ польскимъ панованемъ вони не встигли бѣ запѣдѣти собѣ такой користи, яку могли бѣ вытягти зъ польской організації. Вони бажали, що бѣ и Украина була схожа на Польшу: зъ соймами, посольскими радами, промовами та вѣбльнымъ шляхоцтвомъ, й у сєму станѣ кожний бажє умѣститися. Такому напрямкови не вѣдповѣдала самодержавна організація царства московского. Въ 1654 р. багато людей зъ сєго гурту пристало до московской протекції, спѣдѣваючися користуватися т. зв. правами та вольностями пѣдъ кормогою Московскихъ царѣвъ. Але вже 1657 р. вони дѣмѣркувалися; що тутъ помилилися. Ихъ збентежило те, що украинскихъ комисарѣвъ не пущено до обрады про виленскѣ пакты московскихъ послѣвъ зъ польскими, що згода Росіи съ Польщею вчинилася безъ участи та порады украинской рады та гетьмана; докоры, що зъ царского приказу робили бояре Хмельницкому, звуршили въ нихъ досаду, напѣслѣдокъ ихъ ображала неввѣчливѣсть до Украинцѣвъ московскихъ воеводѣвъ та „служилыхъ людей“, ще й глузованє Москалѣвъ зъ усею, що въ звичаяхъ та домашнѣму житю Украины не походило до Москвы. Мабуть отъ черезъ те глузованє съ козацкого убраня пѣшла тодѣ чутка, буцѣмъ царъ хоче, що бѣ козаки не носили червонныхъ чѣбѣтъ та неодмѣнно повзувалися въ чорнѣ, а посполитѣ, що бѣ одягалися такъ, якъ московскѣ мужики та ходили въ лычакахъ. Але найбѣльше ширила сю незадоволену партію та надавала їй силы небезпечнѣсть, що бѣ часомъ царъ, добѣгши польской короны, не прилучивъ Украины до Польшѣ та не выгубивъ козацтва:

у виденьскихъ бо пактахъ царь обѣцявся Польщѣ вѣдати назадъ усѣ краѣ, що вѣдъ неи забрано. Незадоволені бажали запобѣгти сему сподѣваному прилученю Украины до Польщѣ мовъ провинціи до державы, приставши до Польщѣ зъ доброй волѣ на правахъ федеративныхъ, умовами, котрѣ примусили бѣ Польщу берегти права руского народу й не давали бѣ способу ихъ зломати. У XVII. в. не розумѣли, що не можна класти умовы будучимъ поколѣнямъ. Партія ся йшла стежкою Б. Хмельницкого; за часѣвъ боротьбы съ Польщею вѣнъ перенявся сею идеєю федеративной спѣлки й навпаки народному бажаню до конечного розъеднаня съ Польщею, довго думавъ уладнати справу, не вѣдрываючись вѣдъ Польщи. За житя Хмельницкого, найбільше пѣдтримувавъ у нему таку думку генеральный писарь Выговскій, и теперъ вѣнъ ставъ головою федеративной партіи. Ёго щирими однодумцями були братя ёго вѣ другихъ Выговскій: Данило, що державъ дочку Хмельницкого Олену, Константинъ та Хведѣръ, дядько ёго Василь, полковникъ овруцкій, та ще небѣжь Илія. До сего жъ партіи належали тѣ, що виховували молодого Юрія: судія генеральный Богдановичъ-Зарудный, осаула Ковалевскій та полковникъ миргородскій, що бувъ тодѣ наказнымъ генеральнымъ судією — Григорій Лѣвницкій, супротивникъ Выговского; Иванъ Груша, поставленный пѣсля обраня Выговского писаремъ генеральнымъ; обозный Тимохвѣй Носачъ, людина безъ освѣты, якою вызначалися ёго товаришѣ, але зъ природженимъ розумомъ; полковникъ переяславскій Павло Тетеря, людина безъ хисту, але освѣчена; полковникъ прилуцкій Петро Дорошенко, лубеньскій—Швецъ, черниговскій—Іоаникій Силичъ, славный Богунъ, тодѣ вже полковникъ не винницкій, а паволоцкій; полковникъ подѣльскій Остапъ Гоголь, подѣстряньскій—Михайло Зеленскій; уманскій — Михайло Ханенко; колишній полковникъ кѣвскій Ждановичъ, скинутый зъ уряду по царскѣй волѣ за похѣдъ противъ Польщѣ, те жъ люде освѣчені. До нихъ горнулися те жъ деякі значні украинскѣй козацкѣй родины, якѣ отъ: Сулимы, Лободы, Северины, Нечаѣ, Гуляницкѣй (зъ нихъ оденъ Григорій утѣкъ зъ Украины пѣсля Бѣлоцеркѣвской згоды, а потѣмъ вернувся та ставъ полковникомъ нѣженскимъ), Головацкѣй, Хмѣлецкѣй (родитѣ того, що стято вѣ Павлоцѣ 1652 р. за незмаганя проти бѣлоцеркѣвскимъ пактамъ), Верещака (вы-

зволений недавно съ крѣпости, куды его завдано за прихиль-
ноть до України), Мрозовицкій (славный въ народнѣй памяти
Морозенко, не знати, де вѣнъ пробувавъ вѣдъ р. 1649, коли вѣнъ
переставъ полковникувати въ Корсуни), Махержиньскій й ббльшь
за всѣхъ освѣченый Юрій Немиричь. Бувшій нащадокъ давной
новгородской родины, що въ XV. в. втѣкла въ литовску дер-
жаву, Немиричь бувъ спадщикомъ богатыхъ маєткѣвъ на
Украинѣ, й вѣдъ свого батька ще зъ малку перенявся тымъ
релігійнымъ вольнодумствомъ, що въ той вѣкъ загаломъ аріян-
ствомъ звалось. Юрій молодой свѣй вѣкъ перебувъ за кордо-
номъ, найббльшь у Бельгій та Голяндіи; тамъ одержавъ вѣнъ
найббльшу освѣту й написавъ кблька науковыхъ росправъ по
філософій та раціональному богословію; р. 1648 вѣнъ приста-
въ до Хмельницкого вперше, ратуючи себе вѣдъ краковской инкві-
зиціи. Не вѣдомо, де вѣнъ перебувавъ пбсля Зборѣвской умовы,
але вѣдъ р. 1655 мы бачимо, що вѣнъ працюе на користь
Украины; вѣнъ перейшовъ до православной вѣры, вѣры батькѣвъ
своихъ, працювавъ на користь України у Шведского короля,
у Ракочія, а теперь, якъ померъ Хмельницкій, мавъ пляны по-
еднати Украинну съ Польщею на новыхъ основахъ ихъ спбль-
ного житя. Меткій посоль Яна Казимира, Казимиръ Бенѣв-
скій хитро впливавъ на людей зъ сеи партіи. Вѣнъ запевнявъ
ихъ, що козаки своимъ лицарствомъ навчили Полякѣвъ й усѣхъ
сусѣдѣвъ почитати ихъ якъ смѣливыхъ лицарѣвъ, що Польща
признае ихъ вбльными, й коли козаки захочуть пристати до
Польщѣ, що бъ спбльно боронити свои права та вбльности, то
не инакше пристануть, якъ рбвнїи до рбвныхъ и вблнїи до вбл-
ныхъ. Чимала частина украиньского духовенства, та й самъ
Денись Балабанъ, що важивъ тодѣ на митрополію, перенялися
такими жь думками.

Ще за Богдана Хмельницкого духовенству було не до
вподобы йти пбдъ московску протекцію. Навыклїи до польской
формы кермованя та до польского ладу, самїи выйшовши зъ
шляхты, духовнїи, найпаче значнїи, занадто мали въ собѣ поль-
щины... просвѣта еднала ихъ съ Польщею й розрбзняла зъ Мо-
сковщиною. Черезъ змаганя за вѣру вони на якійсь часъ ста-
вали противъ католицкои Польщѣ, а скоро прийшлося вбдры-
ватись вѣдъ Польщѣ, тутъ побачили вони, що не вважаючи на
одну вѣру, вони морально чужїишїи зъ одновѣрною Московою,

якъ католицкою Польщею. За часу злученя такъ-сякъ забулися неприхильність та боязнь, але незабаромъ розпочала Москва такі заходи, що недовѣрство зновъ розворушилося. Сильвестеръ Косовъ померъ. Бутурлинъ, по наказу московского уряду, заразъ же сповѣстивъ духовныхъ, епископа Лазаря Барановича та печерского архимандриту Гизеля, про царску волю, що бѣ духовенство українське „поискало милости государя и показало совершенно правду свою къ великому государю: захотѣло бы итти въ послушаніе къ святѣйшему патріярху московскому“. Украинъ треба було обирати собѣ митрополіту. По споконвѣчному звичаю, ніколи не зрушеному Поляками, треба було обирати нового архипастыря вольными голосами. Воводы змагалися, що бѣ выбору не було, поки не попросять патріяршого благословеня та царского дозволу. Лазарь и архимандрита печерскій змушені були вдавати зъ себе, що згоджуються. Се скоилося саме тодѣ, якъ померъ Хмельницкій, ще й тѣла его не встигли поховати. А самъ неббжчикъ Хмельницкій на сю справу дивився не такъ, и по стародавньому звичаю, написавъ до епископѣвъ луцкого, перемыского та львѣвского, що бѣ приѣздили до Кіева обирати нового митрополіту. Украина зъ Кіевомъ вѣддалася Московскому цареві, а сї епископы українскій збѣталася пѣдъ польскою властю, але жъ разомъ пѣдъ духовною зверхністю митрополіты кіевского. Признати надъ собою власть московского патріярха вони нѣ-за-що не хотѣли, та й не могли, якъ бы навѣтъ и схотѣли. Вимагане московского уряду мусило порвати звязокъ въ українсько-рускій церквѣ. Тымъ часомъ коли Бутурлинъ у Кіевѣ пильнувавъ пѣдоклонити Лазаря та кіевске духовенство пѣдъ руку Нікона, епископы польско-українскій прохали у короля дозволу ѣхати до Кіева обирати митрополіту, и король дозволивъ имъ по споконвѣчному ихъ звичаю, якого вони цупко держалися. Ще й тѣла Хмельницкого не поховано, а Бутурлинъ, здаючись на царскій указъ, писавъ до Выговского, що бѣ не попускавъ епископамъ обирати митрополіту; писарь же, маючи на увазѣ давній права, й не згадуючи про покору Ніконови, сповѣщавъ, що пѣшли козацкихъ послѣвъ на обране митрополіты, а потѣмъ уже, кого оберуть, напише до царя.

Нарештѣ пристати до спѣлки згодилися заможній мѣщане по мѣстахъ, що бѣ не втеряти свои права магдебурскій, якъ.

що Україну вбдадуть Полякамъ безъ усякои умовы. Въ загалѣ треба мовити, що Украинцѣ, боячися Польщи, звертались до Польщи.

Друга партія, якъ що можна всю масу народу назвати партією, заплущивши очи, держалася царя Московского. Одна вѣра, одно племя якось инстинктивно прихилили нарбдъ до злученя зъ Московщиною. До сего придалася ненависть до Польщѣ; федеративна партія могла своими вчинками змѣцнити волю народа, збставатися пѣдъ властью царя, що бѣ запобѣгти лихови попасти въ пѣдданьство до Полякѣвъ. Вѣдъ злученя Украины съ Польщею прості люде могли сподѣватися тѣлько того, що значні козаки постануть такими, які були въ Польщѣ шляхтичѣ, а простыхъ козакѣвъ та поспѣльство пороблять невѣльниками нового паньства; отъ-же въ спѣлцѣ зъ Москвою самодержавна воля царя захищала бѣ то слабыхъ вѣдъ свавольства дужихъ. Помѣжь старшиною вызначався запеклымъ ворогованемъ зъ значными й разомъ прихильністю до Московщины, Мартинъ Пушкаренко, полковникъ полтавскій, котрого любили пѣдручій й увесь простый людъ. Запороже, що ненавидѣло шляхотныхъ та значныхъ, що складали федеративну партію, мало й собѣ таку жь прихильнѣсть, що бѣ коритися Московскому державцеву. Очевидячки, що прихильныхъ до московского престолу було такъ багато, що противна федеративна партія не змогла нѣчого вдѣяти, а найпаче, що й самі федератисты були не вѣдъ того, що бѣ Московскій царь швидше ставъ Польскимъ королемъ... Але жь нарбдъ бувъ надто вже мало розвиненый; его завсѣгди могли перетягти на свѣй бѣкъ навѣть тѣ проводырѣ, якихъ вѣнъ не любивъ; нарбдъ не вѣдавъ, куды его ведуть; а розрывъ виленской умовы поробивъ сихъ непевныхъ проводырѣвъ ворогами царя та протекціи.

II.

Юрій Хмельницкій, що тѣльки-що почавъ 17-тый рѣкъ свого житя, зовсѣмъ не бувъ такій гетьманъ, якого тодѣ вымагало становище Украины. Недоспѣлый парубѣкъ не вызначався нѣ великою вдатністю, нѣ своєю вдачаю. Правда, на Чигириньскій радѣ его обрано за гетьмана: хто, що бѣ догдяти Богданови передъ смертю, а хто, лякаючися пѣмсты его родичѣвъ та другѣвъ. А якъ тѣльки померъ старый, старшина

та значне козацтво почали ремствувати. Згадуючи свої рани та давній праць, інші соромилися коритися хлопцеві, що й пороку не нюхавъ; іншихъ вражало те, що прилюдно зломано козацькій звичай, обирати за старшину чоловіка досвѣдченого та гідного. Багато декому було досадно черезъ те, що якъ бы не Юрій, то вільна рада може бь доручила булаву кому иншому. Більшъ вѣдъ усѣхъ бувъ незадоволений Выговскій. Скільки рокѣвъ вѣнъ бувъ першимъ пѣсля гетьмана; на Украинѣ й по сусѣдахъ вславився вѣнъ розумомъ; самъ Хмельницькій, вѣдраджуючи козакамъ обирати Юрія, вказувавъ на гетьманованчъ Выговского. Выговскому здавалося, що Юрій немовъ укравъ у него булаву. Але старій Хмельницькій, вволивши волю козацѣвъ, наказавъ Выговскому навчати сына. Хмельницькій такъ довго мавъ Выговского за друга, що ему зовсѣмъ нѣяково було клопотатися про перемѣну останній рады. Выговскій мусивъ удавати та запевняти, що ему байдуже про почотъ та власть. Дня 14. серпня вѣнъ писавъ до Питивельского воеводы Зузина, що вся старшина зоставила гетьманомъ поки-що Юрія Хмельницкого, „а якъ буде далѣ, не вѣдаю; але незабаромъ пѣсля похорону буде рада усеи старшини та якоисъ частини черни; а що тамъ прирають, не вѣдаю“. Такимъ робомъ у листу до еумѣжного московского воеводы вѣнъ натякнувъ, що тодѣшнѣго гетьмана може и скинуть. Але самъ вѣнъ не мавъ-бы-то нѣякои надѣѣ для себе. „Пѣсля праць вѣйскової я, каже, радій спочити и нѣякого уряду й власти не бажаю“. Черезъ кѣлька днѣвъ пѣсля того, 21. серпня, вѣнъ уже не такъ казавъ гонцеві того жь таки воеводы: гетьманъ Б. Хмельницькій, вмираючи, наказувавъ менѣ бути за опѣкуна у свого сына и я, памятаючи той наказъ, не покину ёго сына; и полковники, й сотники, й усе вѣйско запорозке кажуть, що бь я бувъ за гетьмана, поки Юрій Хмельницькій виросте та розуму набереться.

Єзуицке лукавство знайшло собѣ пролазку, каже украинскій лѣтописець.

Выговскій, мовь другъ Хмельницкого семѣ, почавъ показувати молодому Хмельницкому ёго небезпечне становище, жалкуючи сповѣщавъ ёго, що козаки ремствують, не хотять коритися такому молодому гетьманови. Молодой Юрій просить порады, що ему робити? Выговскій раявъ зректися на радѣ

гетьманського уряду, що бь такимь учинкомь запобѣгти любови та прихильности народу. У козакѣвъ бо споконвѣку велося, що той, кого обирають за старшину, кѣлька разѣвъ вѣдмагався и вже тодѣ тѣльки згоджувавсь, якъ рада немовь бы силомбць примушувала его.

Що бь запобѣгти усякому пѣдзору, Выговскій говоривь, що й вѣнѣ покине свою посаду й нѣ за що не буде писарювати, коли Юрія не оберуть за гетьмана.

Такъ саме обозный Тимохвѣй Носачь, Ковалевскій та Лѣсницкій, що виховували Юрія, и судія Зарудный подавали Юрію вѣсти про загальне ремство козакѣвъ, райли зректися гетьманованя и запевняли, що вони, зѣ прихильности до Юрія, не схочуть бѣльшь старшинувати, нехай тодѣ вѣльна рада сама порядкуе въ Украинѣ и обирае собѣ гетьмана та старшину. Молодой Юрій згодився зректися, сподѣваючися, що такою покорою до рады вѣнѣ втихомирить ремство и зѣстанеться на гетьманованю.

Почали скликати раду. Выговскій писавь до тыхъ полковникѣвъ, що не були при смерти Хмельницкого, що бь прибули зѣ своими козаками обирати гетьмана, а тымъ часомъ обѣлявь та частувавь старшину та значныхъ козакѣвъ, покликавь до себе простыхъ козакѣвъ, могоричивь ихъ, поставивь обѣдъ и своєю вѣвчливостю пѣдлестився до нихъ.

У недѣлю, 24. серпня, довышѣ почали кликати на раду. Выговскій сѣ прихильною до него старшиною назначили еѣ у Хмельницкого дворѣ, що бь умѣстити тамъ тѣлько тыхъ козакѣвъ, що прихильнѣ до нихъ: а то были годованѣ обѣдами та могориченѣ. А про те и Выговского прихильники не всѣ знали, що вѣнѣ важить на гетьмановане. Коли въ двѣрѣ досыть набралося козакѣвъ, ворота гарненько замкнули и величезна сила козакѣвъ та поспѣльства стояла за дворомъ.

Зѣ покоѣвъ выйшовь Юрій зѣ булавою въ руцѣ; за нимъ несли бунчуки, окрываючи его.

„Панове рада!“ мовивь Юрій: щиро дякую за гетьманскій урядъ, що вы менѣ дали, шануючи батька моего; тѣлько жѣ черезъ свои молодѣ лѣта, черезъ свѣй недосвѣдъ, не можу я ще держати такого уряду. Ось вамъ булава и бунчукъ. Обирайте за гетьмана иншого, старѣйшого вѣдъ мене та за служеного.